

Opdagelsesrejsende der samlede indskrifter

 Af [Hans Degn](#) 4. oktober 2011 • I kategorien [Historie](#)

Daniel Gottlieb Messerschmidt

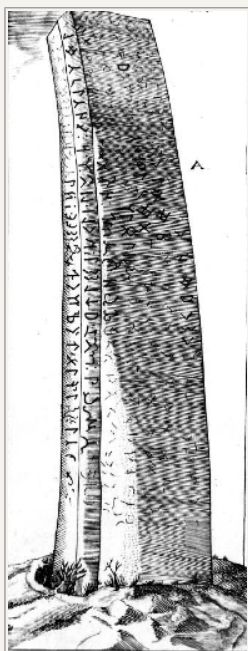
I 1718 besluttede Ruslands tsar Peter den Store at sende den tyske læge og naturvidenskabsmand [Daniel Gottlieb Messerschmidt](#) af sted til Sibirien på en enmandsekspedition. Ekspeditionens opgave var at finde ud af alt, hvad der var værdt at vide om Sibirien: Planter, dyr, mineraler, længde- og breddegrader, indfødtes sprog, religion, skikke, næringsveje o.s.v. Alt sammen noget, der var nyttigt at vide om det land, som tsaren var i gang med at underlægge sig.

Messerschmidt, der indledte sin rejse i 1720, var den første videnskabsmand, der rejste i Sibirien, og han var kun ledsaget af en tjener og skiftende bønder, der hjalp ham med hestetrukken transport af proviant, telte, videnskabeligt apparatur og samlinger.

Da han nåede den første store by i Sibirien, [Tobolsk](#), stiftede han bekendtskab med en svensk officer, [Philipp Johann Tabbert](#), der var faldet i russisk krigsfangenskab efter slaget ved Poltava i 1709, hvor den svenske konge, Carl XII, havde lidt et skæbnesvangert nederlag til Peter den Store. Krigskonventionen den gang var, at tilfangede officerer blev behandlet godt og menige soldater blev aflivet, hvis sejrherren ikke kunne eller turde bruge dem i sin egen hær.

Tabbert gik på tiende år og kedede sig i Tobolsk sammen med tusind andre svenske officerer og han tilbød Messerschmidt at ledsage ham på hans videre rejse. Tabbert havde brugt sin tid i krigsfangenskab til at tegne et detaljeret kort over Rusland og Sibirien, og han havde foretaget adskillige rejser i Sibirien, så Messerschmidt kunne ikke have fundet en bedre kvalificeret ledsager.

Da Tabbert havde fået den nødvendige tilladelse af myndighederne, drog den lille ekspedition af sted mod øst, nu forstærket med Tabbert og hans protege, en svensk skoledreng, Karl Schulman. Tabbert førte ekspeditionens dagbog, hvor han altid omtalte ekspeditionslederen med fuld titulatur, Herr Doktor Messerschmidt, og i øvrigt lavede beretningerne op med humoristiske indslag og anekdoter.

Karl Schulmans gengivelse af en stele med 'sibiriske' runer

adelige navn Philipp Johann von Strahlenberg skrev den

Skulptur der skal forestille D. G. Messerschmidt (1685-1735). Den er en del af et monument for Sibliens opdagelsesrejsende, der står i den vestsibiriske by Khanty-Mansiysk. Der kendes ingen autentiske portrætter af Messerschmidt, så skulptøren har brugt sin fantasi.

Da Messerschmidt vendte tilbage til Moskva otte år senere med de rester af sine samlinger, som ikke var blevet stjålet på vejen af røvere og toldembedsmænd, fik han en kold skulder af det Kejserlige Videnskabsakademi, der var blevet oprettet mens han havde været på opdagelsesrejse. Peter den Store, der havde sendt ham af sted, var død og efterfølgeren var uinteressert. Messerschmidts kasser med samlinger blev konfiskeret af akademiet, plyndret og spredt. Desillusioneret og berøvet sit materiale kunne Messerschmidt ikke offentliggøre nogen beretning om sin ekspedition. Han døde fattig og melankolsk i Moskva i 1735.

Hans omfattende samlinger af gloser fra de mange sibiriske sprog, han var stødt på blev først tilgængelig da hans rejsedagbøger blev hentet ud af et arkiv i Moskva og offentliggjort i 1960. Men alligevel fik hans ekspedition en plads i sprogforskningens historie, og det gjorde den, fordi Messerschmidt dybt inde i Sibirien fandt nogle steler med runeindskrifter, som Karl Schulman aftegnede.

Da Tabbert og Schulman havde ledsaget Messerschmidt i et år kom der besked til dem, at Den Store Nordiske Krig var endt med fredsslutning, og krigsfangerne kunne rejse hjem. Det gjorde de så, og tegningerne af stelerne med runeindskrifter tog de med sig. Under sit nye

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Danskere: Tosprogede børn bliver sprogligt forsvundet www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblindesartninger på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keepers eller mandsmand? - hvilket ord er bedst? Dansk Sprognet dsn.dk
28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Nye kommentarer

Artikler om

Arkiv

forhenværende Tabbert et stort værk med titlen "*Das Nord- und Östliche Theil von Europa und Asia*", der blev trykt i Stockholm i 1730.

Von Strahlenbergs bog om Sibirien fra 1730. Foruden de første kort over Nordasien og gengivelser af de sibiriske runer indeholder den ordlister (tabula polyglotta, som der står på forsiden) over en række hidtil ubeskrevne sprog. Von Strahlenberg (eller Messerschmidt?) var både den første der klassificerede sprogene i den finsk-ugriske, den samojediske, den tungusiske og den tyrkiske sprogfamilie, som han alle (fejlagtigt) mente hørte til samme 'tatariske' sprogæt, den som senere er blevet kaldt den altaiske. Det er værd at bemærke at von Strahlenbergs klassifikation udkom et halvt århundrede FØR William Jones' berømte klassifikation af de indoeuropæiske sprog i 1786, som ellers normalt regnes for begyndelsen på studiet af sprogenes historiske slægtskab.

Den berømte Orkhon-stele i Mongoliet, hvis oldtyrskiske runeindskrift Vilhelm Thomsen tydede i 1890

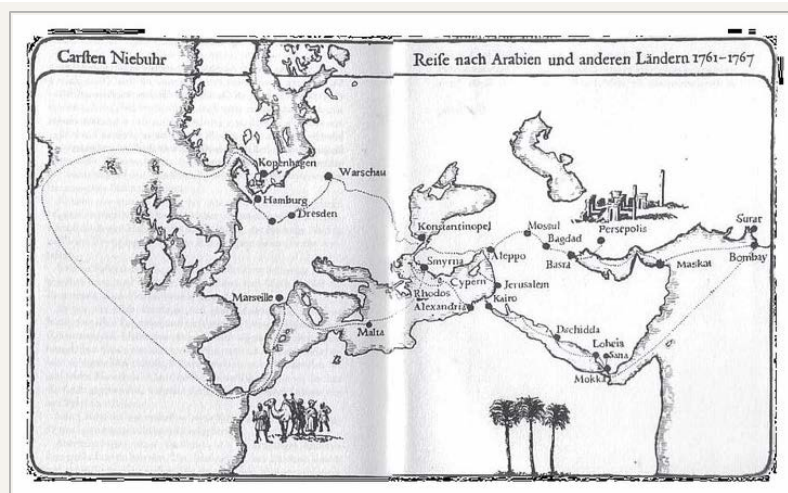
Her var tegningerne af de sibiriske runer gengivet sammen med en lidt underlig historie om, hvorfor de ikke var forblevet hos Messerschmidt (p. 411). Tabbert/Strahlenberg ville åbenbart ikke mistænkes for at have stjålet dem. Hvordan de end var kommet i hans besiddelse så gjorde han sprogforskningen en stor tjeneste ved at offentliggøre dem. Hvis han ikke havde gjort det, ville de være forsvundet eller i bedste fald publiceret *post festum* i 1960.

Som det gik, kom de til den danske sprogforsker [Vilhelm Thomsens](#) kendskab. Han dechifrerede dem i 1890, og det viste sig, at sproget var tyrkisk og

stelerne var mindsten over tyrkiske høvdinge, krigsherrer, eller hvad de nu var. Den opdagelse og fundene af mange andre tyrkiske runeindskrifter spredt over Sibirien fik kolossal betydning for den nationale selvforståelse i Tyrkiet. Gaden i Ankara, hvor det tyrkiske nationalbibliotek ligger, hedder Wilhelm Thomsen Caddesi.

Carsten Niebuhr

I januar 1761 indskibede en stor dansk ekspedition sig med kurs mod Det Lykkelige Arabien, som i dag hedder Yemen. Kong Frederik V var af stats- og udenrigsminister Bernstorff blevet overtalt til at finansiere dette kostelige fortagende. Ekspeditionen fik en lang liste af opgaver. Man skulle tegne kort, samle lægeplanter, studere sprog med særligt henblik på at kaste lys over dunkle steder i bibelen, købe gamle manuskripter og meget mere

Niebuhrs rejse til Det Lykkelige Arabien 1761-1767 (Fra hans Rejsebeskrivelse)

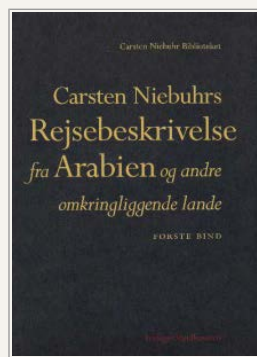
Ekspeditionens deltagere var omhyggeligt udvalgte specialister: En læge, en botaniker, en kyndig i orientalske sprog, en tegner, en tjener og en landmåler. Nogle af de akademiske medlemmer havde stillet som betingelse for deres deltagelse, at de fik titel som professor. Det ville landmaleren [Carsten Niebuhr](#) ikke. Han var tilfreds med at få titlen løjtnant. Han

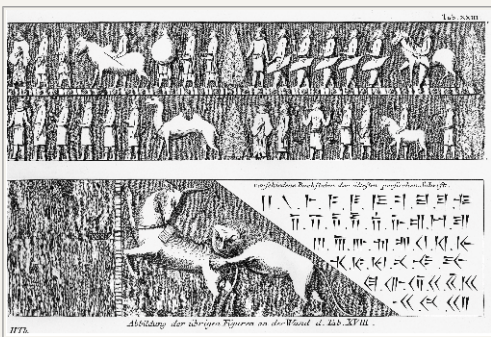
Statue af Carsten Niebuhr i Meldorf i Ditmarsken, hvor han fik embede som landskriver, efter at han havde søgt afsked fra sin post som kaptajnløjtnant i den danske hær. Billedhuggeren har som forlæg brugt en tegning fra Niebuhrs Rejsebeskrivelse, der viser forfatteren i arabisk dragt. (Foto: D-AQUI, Cuxpedia)

var den eneste, der ikke døde af malaria på rejsen.

Da han vendte hjem syv år senere var Frederik V død, hans efterfølger, Christian VII, var utilregnelig, og Bernstorff var begyndt at føle Struensens ånde i nakken. De kasser med samlinger, som det var lykkedes ham at få med hjem, blev henlagt og forblev uåbnede i flere år, og han kunne ikke få støtte til at udgive ekspeditionens resultater. Han fik dog sit udkomme ved at blive indrulleret som løjtnant i ingeniørtropperne.

Hans Christian Finks nyoversættelse af Niebuhrs Reisebeschreibung blev udgivet af forlaget Vandkunsten i 2003.

Eksempel på relieffer og kileskrift som Niebuhr nøjsommeligt kopierede i Persepolis. Han forstod intet af det han skrev af, men hans afskrifter var så nøjagtige at de kunne udgøre grundlaget for fyndningen af oldpersiske, baylonske og assyriske indskrifter.

Parallellen med Messerschmidts hjemkomst er slående, men Niebuhr var gjort af et andet stof end Messerschmidt. Han udgav, for egen regning og med tab, sin døde rejsefælle, botanikeren [Peter Forskåls](#) manuskripter samt sit eget værk "*Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern*" i to bind. Sidstnævnte værk indeholdt sin tids bedste kort af Det Røde Hav og Yemen, hvilket var resultatet af Niebuhrs

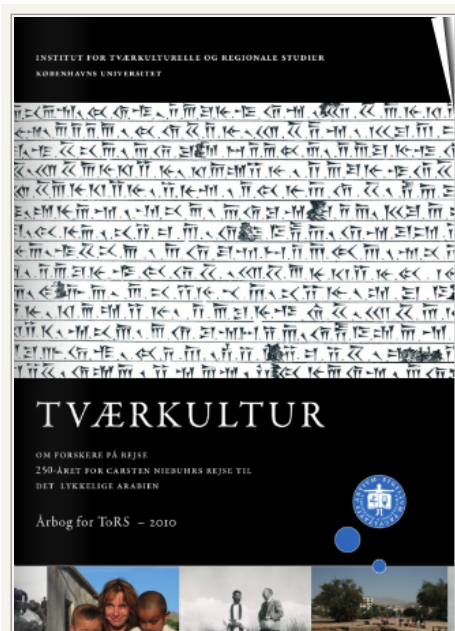
opmålingsarbejde på rejsen, men det indeholdt også noget, der blev et uvurderligt bidrag til sprogforskningen.

I anledning af 250 året for ekspeditionens afrejse til Det Lykkelige Arabien, arrangerede Det Kgl. Bibliotek en [udstilling](#), hvor man bl.a. kunne se nogle kileskriftinskriftioner, som Niebuhr aftegnede i [Persepolis](#). Det var ikke første gang, at nogen havde været i Persepolis og aftegnet inskriptioner, men Niebuhr var den første der gjorde det så nøjagtigt, at resultatet kunne bruges af sprogforskere.

Som uddannet landmåler havde han ingen forudsætninger for at dechifrere inskriptionerne, men alligevel tog han det første skridt, idet han fastslog at nogle af inskriptionerne var parallelle tekster på beslægtede sprog.

På grundlag af gengivelserne i Niebuhrs *Reisebeschreibung* (1778) lykkedes det [Georg Friedrich Grotefend](#) i 1802 at identificere nogle kongenavne i Persepolisinskriftionerne, hvilket banede vej for den fuldstændige dechifring af oldpersisk, babylonisk og assyriske kileskrift.

Efter udgivelsen af *Reisebeschreibung* voksede Niebuhrs internationale anseelse som kartograf langsomt men sikkert, og på sine ældre dage

Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier ved Københavns

blev han indvalgt som medlem af udenlandske videnskabsakademier.

Nu anses hans indsats for sprogforskningen for at være en mindst lige så stor bedrift som hans korttegning, og det var en bedrift, han ikke kom billigt til. Hans månedlange ophold i Persepolis beskæftiget med aftegning af indskrifter i blændende sollys var nær ved at koste ham synet og gjorde det måske også til sidst. Han var blind i sine sidste leveår.

Universitet's Årbog 2010 med et eksempel på Niebuhrs afskrift af kileskriften i Persepolis. I en artikel i årbogen drager Per Ulf Møller og Natasha Lind paralleller mellem Niebuhr-ekspeditionen og Berings anden Kamtjatkaekspedition. Forfatterne mener, at Kamtjatkaekspeditionens autonome akademiske del var en rent videnskabelig ekspedition og derfor kan gøre Niebuhr-ekspeditionen rangen stridig som den første rent videnskabelige ekspedition. De nævner ikke den tidligere Messerschmidteekspedition. Den var en rent videnskabelig ekspedition, men hovedparten af dens resultater gik tabt. Alligevel bør den regnes for den første videnskabelige ekspedition.

Hans Degn
cand. scient.

Læs også:

1. [Tjerkesserne 21. maj 1864-2014](#) Tjerkessere over hele verden højtideligholder i dag mindedagen for folkedrabet 21. maj 1864 Det er ikke blot i Danmark der markeres et 150 års jubilæum i 2014, også det kaukasiske...
2. [Uyghur language](#) [Maskinoversættelse til dansk her] East Turkestan (Chinese: 新疆 (Xinjiang) The uproar of Uyghurs against the Chinese administration in summer 2009 caused for the first time a bigger response among journalists...
3. [Krimsk](#) Den procentvise andel af krimtatarer i Krims provinser i følge Sovjetunionens folketælling i 1939. Kara Gün, Den Sorte Dag I dag, den 18 maj for 66 år siden blev hele...
4. [De arma goterna](#) "Kong Christian stod ved højen mast i røg og damp. Hans væрге hamrede så fast, at gotens hjælm og hjerne brast ..." Stopp och belägg: När slogs egentligen Kristian IV...

Tagget med: [Alfabetet](#), [arabisk](#), [assyrisk](#), [babylonisk](#), [kileskrift](#), [Niebuhr](#), [oldpersisk](#), [oldtyrkisk](#), [persisk](#), [runer](#), [Rusland](#), [Sibirien](#), [Sverige](#), [tartar](#), [tyrkiske sprog](#), [Vilhelm Thomsen](#), [von Strahlenberg](#), [Yemen](#)

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.